EL MUNICIPI IGUALADÍ MEDIEVAL: UNA APROXIMACIÓ AL SEU FUNCIONAMENT (1282 - circa 1388)

JOAN CRUZ I RODRÍGUEZ

Aquest treball va obtenir un accèssit en el V Premi d'Investigació Jaume Caresmar i Alemany, atorgat l'any 1996 i convocat conjuntament per l'Ajuntament d'Igualada i el Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada.

INTRODUCCIÓ

La vila d'Igualada medieval ens és encara força desconeguda. Mentre que diversos autors han anat fent llum sobre la Igualada moderna o la contemporània, pel que fa als segles medievals encara hem de fer ús de la *Història d'Igualada* (vid. Bibliogr) de mossèn Joan Segura, una història molt vàlida, però amb les limitacions d'un enfocament positivista. Gràcies a aquesta coneixem força dades sobre la circumstància política dels segles medievals igualadins i tenim també algunes dades sobre la seva realitat socioeconòmica, cultural i religiosa, que ell aportà en el seu segon volum amb un enfocament més anecdòtic que no pas rigorós.

L'article que ara presentem pretén ésser una primera *pica* al *Flandes* de la història medieval d'Igualada (a la qual dediquem els nostres estudis habitualment), centrada en un període, el que va de finals del segle XIII a finals del XIV, emmarcat al voltant del regnat de Pere el Cerimoniós, tan difícil, tan variat i tan interessant i encara tan poc estudiat. Ens hem centrat en un aspecte institucional, el funcionament del municipi, intentant fer una ullada a les estructures amb què els igualadins medievals es van dotar per governar-se i deixant de banda altres institucions de govern (batllies o sotsvegueries), que haurien fet aquest treball molt més extens. Hem deixat també de banda l'anàlisi de la composició social dels òrgans de govern (tema que centra la nostra tesi doctoral), i ens hem limitat sols, aquí, a fer-ne alguna referència.

El període cronològic que abraça el nostre estudi comença el 1282, any a partir del qual comencem a tenir documentació pròpia d'Igualada (data del primer Manual de Protocols) i acaba als voltants del 1388, poc després de la mort (1386) del Cerimoniós i l'entronització del seu fill, Joan I.

Fonts documentals

La documentació utilitzada per a la confecció d'aquest treball prové gairebé absolutament dels fons conservats en l'Arxiu Històric Comarcal d'Igualada (a partir d'ara, AHCI), d'on ha estat llegida i buidada tota la documentació des del 1282 (any del primer *Liber Manualis* conservat) fins al 1388, amb alguna incursió posterior.

El fons que conserva el més gran gruix de documentació medieval és el classificat amb el nom d'Arxiu Parroquial d'Igualada (a partir d'ara, API), atès que a la rectoria, com a seu de l'antiga escrivania, es conservaven tots els protocols notarials, els registres dels batlles i una gran part de manuals de la Universitat, entre d'altres. Dins del seu fons de *Notarial Parroquial* s'han utilitzat

tots els *Manuales*, tant *Communes* com específics (*Testamentorum, Commendarum, Estabilimentorum*,...), des del núm. 1 (1282-83) al 148 (1388-1390), a més dels números 396 al 437 (que citarem en l'article amb les sigles LM seguides del seu número, i pàgines en recte -r- o vers -v-). D'altres seccions de l'API, les caixes 238 i 239 (Inquisicions), el *Llibre de les Reduccions de la batllia general de Catalunya* (1574), el *Llibre de les Ordinacions* (1431-1601), els *Llibres de valies* i, dels fons sens inventariar, els processos i els llibres en mal estat. A banda, i dins el mateix fons, de la secció Batllia, la *Correspondència* (carpeta C), els Registres dels Batlles (RB a l'article), de 1365 a 1385, i els Registres de Lletres dels batlles (RBL) de 1318 al 1380, més la correspondència sens inventariar de 1366 al 1399.

L'altre gran fons que conserva l'AHCI és el de l'Arxiu Municipal (AMI). Hem emprat els *Libri Universitatis* (LU) del 1339-45 al 1398-99 (més el LU 1388, conservat a l'API), els Papers de Llibres d'Actes (PLA) de 1339-44 a 1400, els *Papers de l'Almoina d'en Pedriça* (núm. 2493 al 97), alguns pergamins (núm. 14,16,17, 20,2.494 i 2.496) i el *Llibre d'Exemplars del somaten* (1393-1628).

Fora de l'AHCI, hem consultat alguns Registres de Cancelleria de l' Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA, Reg) i diferents Manuals de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB).

Quant a documentació publicada, hem utilitzat molt l'edició del *Llibre de Privilegis* d'Igualada de Joan Cruz. Quan es citi un document recollit en aquesta edició, apareixerà com a LP, seguit del núm. que l'editor li va donar.

La Igualada baixmedieval: un marc polític

Com ja sabem, els orígens d'Igualada cal cercar-los en un llogarret nascut a redós de l'església de Santa Maria i Sant Pere, al costat d'una mota, en una cruïlla de camins i als límits del terme d'Òdena. Aquest llogarret, vinculat des del segle XI al monestir de Sant Cugat del Vallès, assolirà una progressiva independització del castell veí, primer amb l'establiment d'un condomini amb els senyors d'Òdena, després amb el senyoriu exclusiu del cenobi vallenc (a partir del 1196). A partir del 1233 (30 de juliol), la vila es convertirà en un condomini entre els monjos i els reis d'Aragó, que governaran la vila conjuntament mitjançant dos batlles, un per a cada senyor.

En el període que ens ocupa (1282-1388), la situació jurisdiccional de la vila canvià algunes vegades, en ésser venuda o cedida pel monarca, per diners, la seva part de domini: Així, entre 1298 (desembre) i 1320 (novembre) en fou consenyor Ramon Folc, vescomte de Cardona, que l'havia adquirida del rei en violari;

el 1363 fou venuda a l'infant Ferran, marquès de Tortosa i germà del rei, però aquest mai en va prendre possessió efectiva; entre el 1364 (octubre) i el 1366 fou d'Enric de Trastamara, bastard de Castella, a qui el rei l'havia venuda, amb la vila veïna de Piera, per 83.000 florins d'or d'Aragó; del 1366 al 69 (gener) fou cambra de la reina; entre aquest any i el 1373 la posseí Maria de Portugal, vídua de l'infant Ferran, de qui passà, després del pagament de 3.000 florins pels vilatans, novament a la reina. El 1376 retornà a mans del rei, que el 1381 la féu *carrer de Barcelona*, amb el compromís de mai més alienar-la; concessió que refermà el 1389.

EL GOVERN DE LA IGUALADA BAIXMEDIEVAL:

LA UNIVERSITAT DE PROHOMS D'IGUALADA

En origen, i mentre la vila d'Igualada no fou més que un llogarret dependent del senyoriu d'Òdena, les decisions que l'afectaven devien ésser preses pels senyors d'aquest terme, amb possibles consultes als seus vilatans. De fet, coneixem l'existència d'una *universitas* d'Òdena des de mitjà del segle XIV, que es reunia a la plaça del castell (com es fa el 1422, quan se'ns diu que allà *congregari et convocari consuevit* -AHPB, Manual de Pere Pellicer 42, 76r-). Dubtem que en el temps que Igualada formava part del senyoriu la universitat estigués ja constituïda, però, en cas que ho fos, és evident que els qui vivien als voltants de l'església de Santa Maria en formarien part.

Amb la independització d'Igualada i la seva unió al patrimoni reial, la vila comença a adquirir personalitat pròpia i amb ella els seus veïns. En principi, es deurien reunir per prendre decisions sobre allò que conjuntament els afectava allà on més fàcil els era, l'església parroquial. El terme *Universitas* aplicat als igualadins, i referint-se ja a un col.lectiu amb personalitat jurídica pròpia, és esmentat per primer cop el 1294 (LP56). Abans, els reis s'adreçaven als igualadins com a *omnes habitatores* (1235) o com a *homines nostros* (1291) (LP64). No tenim cap document fundacional de la Universitat d'Igualada, ni cap reconeixement ni sanció oficial de la seva existència. Cal pensar, doncs, que la seva existència, autocreada d'antuvi, estaria avalada pel capítol XXII de les Corts de 1283, que ratificava tots els organismes municipals ja establerts en època anterior, tal com havien funcionat fins llavors. De fet, en una gran part dels casos, els òrgans havien funcionat ja abans de la seva creació legal, com es pot veure en el cas de Piera al segle XIV (ACA,Reg 230,230r).

Cronològicament, la primera referència a una reunió de la Universitas igualadina és de 1320 (12 de febrer). Abans, però, ja tenim constància de l'existència de síndics (els magistrats que aplicaven les decisions de la Universitat), almenys des del 1282.

La Universitat (*Universitas Proborum Hominum*), que els juristes defineixen com un ens format per individus diferents, però amb personalitat jurídica pròpia, i, per tant, amb capacitat d'actuar i negociar per ell mateix, independentment dels seus membres, s'estructura en tres òrgans: el Consell General, el Consell Reduït i el Col.legi de Síndics.

EL CONSELL GENERAL

És format per tots els caps de casa veïns de la vila. Les seves reunions són convocades pels dos batlles (representants dels senyors) o pels seus lloctinents. En absència d'aquests, les dificultats per convocar són grans, com s'aprecia el 1366, quan el lloctinent d'Arnau Castell, batlle en nom de la reina, es nega a convocar-lo malgrat la sol.licitud dels síndics, al.legant que al batlle no plauria la convocatòria (LU1366-67, 65r-v). De fet, la convocatòria era sempre realitzada a prec dels representants dels vilatans, com es pot veure, per exemple, quan el 20 d'abril de 1365 els síndics *constituti personaliter in ecclesia parroquiale beate Marie...requisiverunt* als batlles Berenguer de Riumajor (batlle reial) i Arnau Bonet (monacal) que convoquessin *consilium universitatis proborum hominum dicte ville pro celebrando* (LU1365, 27r-v).

A partir del 1366, la potestat de convocar Consell General s'amplia al bosser (vid. infra), amb el consentiment d'un sol dels batlles. Aquesta concessió la feren Berenguer Salamó, lloctinent del batlle Berenguer de Riumajor (representant d'Enric de Trastamara, llavors senyor de la vila) i Arnau Bonet (batlle monacal), a petició de Bernat de Torres, bosser, i autoritza *quod pro negociis universitatis dicte ville tociens quociens voluerit bosserius congregare dictam universitatem ... de mandato tamen unius baiuli qui primo dixerit dicto sagioni quod congregeretur consilium possit fieri, sine alio baiulo dicte ville* (LU1366-67, 8r)

En principi, els caps de casa es reunien per tenir Consell General a l'església de Santa Maria. En l'època que ens ocupa hem pogut comprovar un total de 69 reunions, entre 1320 i 1383. D'aquestes, 33 (un 47'8 % del total) foren convocades amb la crida *quod omnis homo dicte ville veniret ad ecclesiam maiorem dicte ville...pro celebrando consilium* (crida del 7 de juliol de 1366, al LU 1366-67,22r.), és a dir, a l'església gran; 30 (un 43'4 %) es reuniren a la Capella de Sant Bartomeu (*universitas proborum hominum ville Aqualate convocata et congregata in ecclesia beati Bartholomei...ubi...convocari et congregari assueta est pro factis et negociis communibus* -crida del 12 d'octubre de 1365, al LU1365,41r-); 3 (un 4'3 %) es reuniren al cementiri i en 3 (4'3 %) convocatòries no consta el lloc de reunió. Així doncs, sembla evident que el lloc de trobada era, habitualment, una de les dues esglèsies de la vila, possiblement

els únics llocs de prou grandària per enquibir-hi tots els congregats. Encara sabem que, durant el 1350, les reunions es feren a casa de Pere Miró, un ric draper, tot i que no tenim dades ni del nombre de reunions ni de la seva freqüència. Tot això és a causa de la inexistència d'un edifici comunal o Casa del Consell, del qual no tenim cap referència abans del 1411 (*aplegats en la casa del Consell*, el 20 de gener -LU 1411,7r-), i que es situaria al costat de l'església parroquial (*qui es alats de la parroquia sgleya*, se'ns diu el 8 de gener de 1419, al LU 1419, 7r).

Les convocatòries a consell eren cridades pels carrers pel saig (vid. infra) de la vila *in locis assuetis, voce preconia...sono tube sive anafil* (LU 1366,22r), és a dir, amb so de trompa. D'altres vegades, es cridava amb l'ajut de les campanes (per *pulsacionem squille*, 12 d'octubre de 1365 -LU1365, 41r-). Era obligatòria l'assistència per a tots els seus membres, sota pena de cinc sous de multa. De fet, però, i amb les poques dades concretes que se'ns han conservat de l'assistència, veiem que l'absentisme era força gran. Només tenim la llista de consellers presents en unes poques ocasions i el seu nombre és variable: entre 40 i 60 membres; eren més segons l'afer concret a tractar (per exemple, en parlar dels préstecs que la vila ha de demanar). Així, per exemple, quan la vila ha de vendre un censal, el 25 de gener de 1350, són 98 els assistents.

Els membres del Consell General es dividien, teòricament, en tres estaments o mans, com teoritzà Francesc Eiximenis al seu *Dotzè del Crestià* (vid. bibl.): «*...tots els habitadors de la ciutat deven ésser partits en tres mans. La mà major e principal s'apella la mà dels generosos, e aquests són apellats los honrats ciutadans e aquests s'alegren en diverses maneres e privilegis d'hòmens de paratge, car en els honors són egualats a cavallers entre si mateixs...*». La mà major, força minoritària en el conjunt dels vilatans, era formada pels grans terratinents i negociants, els qui vivien de renda (els Uronies o Genovès, per exemple) o ocupaven les infraestructures (els Ocelló, detentors dels forns), a més dels drapers d'Igualada (Sagrera, Queralt, Bonet) i alguns grans mercaders (Antoni Granell). Els seus límits amb la mà mitjana són difícils de fixar: en aquesta hi hauria els professionals (apotecaris, com Berenguer Pedriça; jurisperits, com Pere Oromir; notaris, com Antoni Ferrer), alguns mercaders mitjans i alguns mestres d'oficis. Per fi, la mà menor estaria formada pel conjunt de menestrals i pagesos, tret de casos singulars que, per la seva riquesa, poguessin pertànyer a una altra de les mans (com el sastre Pere Pedriça, que segurament seria a la mà major, o Vicenç de Brines).

Poc a poc, el Consell General anà perdent atribucions (en principi, era sobirà en tots els temes que afectaven el municipi), atesa, entre altres raons, la dificultat de convocar un nombre tan gran de gent, i gran part de les seves competències anaren al Consell Reduït. Finalment, el 17 de desembre de 1449, es decidí la

seva reducció a trenta membres (*que trenta homens jurats puguen fer Consell General...ab los quatre consellers*, dicta la reina Maria en els capítols aprovats el 17 de desembre -LP26-)

EL CONSELL REDUÏT

El fet d'estar el Consell General format per tots els caps de casa, suposaria necessàriament un inconvenient a l'hora de convocar-lo per prendre qualsevol decisió i provocaria la necessitat de crear un nou òrgan que permetés una més gran operativitat. De fet, ja des dels principis de l'existència documentada de Consell coneixem l'actuació paral.lela d'un consell reduït, al qual en principi no es dóna un nom específic. El primer esment que en tenim documentat és del 1332, quan s'escullen, entre els membres de la Universitat, 21 consellers (reunió de la Universitat a Santa Maria el 5 de gener, LM38, 39r). Posteriorment, coneixem altres eleccions: el 1333, quan se'n trien 26 ; el 1337, quan són 46 els elegits; el 1345, quan en són 43; el 1349, que se'n trien 28, i el 1350, quan són 18 els triats. De fet, la poca operativitat d'un congrés més ampli era fins i tot sostinguda pels mateixos membres de la Universitat, com es pot veure quan, en triar, en una data poc clara entre el 1346 i el 1349, 69 consellers per a afers de la vila, asseguren que *plures de dicta universitate non concordantes turbant dictum consilium* (molts de la Universitat, que no hi estan d'acord, pertorben la reunió del Consell).

La sanció legal de l'existència del consell reduït arribà, però, molt més tard que el seu real funcionament. No fou fins al 1365, quan la vila havia estat alienada pel rei Pere al bastard de Castella, Enric de Trastamara. Aquest, que s'encarregà en els pocs anys que fou senyor d'Igualada de buidar les arques del municipi, concedí, el 25 de gener d'aquell any, la creació d'un consell reduït o particular, anomenat Consell dels Trenta, davant del fet que *in moltes veus per alguns affers en la dita vila (solia) ajustar consell general, per la qual raho la dita universitat afem... esdevenir alguns perils e dans* (LP 110). Amb la concessió del Trastamara, es fixà que el Consell General es reuniria sols per manllevar diners o per vendre censals o violaris, ja que per imperatiu legal era necessari que en aquests afers fossin presents un mínim de 40 consellers. Per a la resta de negocis de la vila, s'establí un Consell anomenat dels Trenta, per formar-ne part trenta membres del Consell General o *jurats*. Per formar-lo, cada una de les tres mans o estaments en què s'enquadraven els habitants d'Igualada, havien de triar deu membres i formar així el total de 30. El Consell General, però, renuncià en part a la seva prerrogativa i la compartí amb els batlles, els quals autoritzà a triar 40 membres de cada mà, entre els quals s'haurien de triar, per part del Consell, els deu membres del Trentenari.

Òbviament, la composició d'aquest òrgan de govern no era gens equilibrada i assegurava el seu control per part de l'oligarquia, ja que, si bé era fàcil trobar 40 membres de la mà menor entre els quals triar, més difícil seria trobar-los entre els de mitjana i gairebé impossible entre els de major, amb la qual cosa s'assegurava, de fet, que els consellers de les mans superiors serien sempre els mateixos.

Malgrat tot, aquest primer consell reduït mai no arribà a funcionar tal com s'havia fixat. Segons el procurador del Trastamara, Ramon Garcia, la manca d'assistència dels Consellers impedí el seu bon funcionament, de manera que, l'11 de maig de 1365, menys de quatre mesos després de la seva creació, el dissolgué i autoritzà a convocar el Consell General sempre que així es considerés necessari (LU1365,30v).

Cal suposar que, fos quina fos la regulació legal del Consell reduït, o fins i tot sens cap regulació, aquest continuaria funcionant, igual que abans de la seva aprovació i posterior anul.lació. La seva utilitat féu que novament s'intentés la sanció legal al seu funcionament, que s'aconseguí del rei Pere el 13 d'agost de 1381, quan autoritzà *que la dita vila puxen elegir en Consell General trenta consellers, los quals puxen ordenar, tractar e fer los negocis de la dita Universitat* (LP25). En el privilegi de concessió, es fixa que l'elecció sia a més veus, d'entre els 40 membres de cada mà prèviament seleccionats pels batlles. Ho recorda, dos segles més tard, el privilegi que, el 1585, dóna Felip II (LP114) en dir que *la consuetud y prathica immemorial...de fer electio de promens y iurats, de Consell Secret y General...a vots en publich, y hoint-lo los uns votants los altres*. Volent evitar el control de l'òrgan per part de l'oligarquia, s'establia també que no poguessin ésser-ne membres ensems pare i fill ni germans, provisió de difícil aplicació, ateses la població i la composició social de la Igualada baixmedieval. Malauradament, la manca de llistes de membres del Consell dels Trenta, també conegut com a Consell Secret, ens impedeix veure qui el formaria.

Les reunions de Consell Secret tenien lloc ordinàriament a la Capella de Sant Bartomeu, en la qual, segons el Llibre de les Ordinacions de 1431, *per raho de consell e per tractar los fets e negocis de la dita universitat...son acostumats convocar e ajustar*. De les dades que tenim per al nostre període, amb un total de 26 reunions documentades, gairebé la meitat, 12 (un 46'1%) es celebraren en diumenge, la qual cosa es pot explicar per tractar-se del dia en què, en principi, els vilatans no serien a la feina. Un altre percentatge important de reunions, el 19'2% (5) tingueren lloc en dimecres, dia en què es celebrava mercat a la vila, i en què seria fàcil sostreure's a les obligacions diàries. De la resta que documentem, 4 (15'3%) tingueren lloc en dimarts, 2 en dijous o divendres (7'6%), 1 (3'8%) en dilluns i cap en dissabte. Les dades que tenim són prou escadusseres com per considerar-les determinants, però sí que sembla clar que

les reunions de Consell dels Trenta tindrien lloc, principalment, en els dies en què era més fàcil trobar els veïns fora de les seves obligacions diàries, ja pel fet d'anar a missa (els diumenges), ja per anar a mercat (els dimecres).

Com ja hem dit més amunt, tret de manllevar diners i vendre censals i violaris (és a dir, tret d'hipotecar la hisenda municipal), les competències del Consell Reduït eren absolutes i abraçaven tots els temes en els quals la Universitat tenia poder.

EL COL.LEGI DE SÍNDICS

El govern diari del municipi era encomanat als síndics, magistrats que constituïen el poder executiu de la Universitat. En ells requeia el fer efectives les disposicions emanades del Consell General i del Consell dels Trenta.

La primera elecció coneguda de síndics és del 1282 quan, en un consell al qual acudiren 44 veïns, el 9 d'octubre foren elegits dos síndics, Berenguer de Riumajor i Pere de Torrents, als quals es donà ple poder per portar els negocis de la universitat, recaptar talles i quèsties i altres exaccions i elegir jutges (*dantes vobis plenam...potestatem et negocia dicte universitatis gerente...colligere tallias seu questias vel comunes...iudices eligere* -LM1, 36r-).

Coneixem sols els noms dels síndics, en el període estudiat (1282-1388), d'un total de 65 anys o períodes de govern. D'aquests, tenim la dada de nomenament d'un total de 18 (27'7 %). Sobre aquests 18, 10 equips de síndics foren elegits durant el mes de gener (un 55'5 %); 4 (un 22'2 %) el de febrer i altres 4 (un 5'5 % cada un) en els mesos d'abril, juliol, agost i octubre. Fos quina fos la data, l'elecció es portava a terme sempre en diumenge i en Consell General. A partir del moment en què Igualada passà a ésser carrer de Barcelona, la data d'elecció dels síndics s'adaptà a la de la ciutat comtal i passà a ésser el dia de Sant Andreu (27 d'abril). El període de govern de l'equip de síndics acabava sempre pel dia de la Circumcisió de Crist (1 de gener).

Els síndics eren elegits pel sistema de cooptació: els síndics que acabaven el seu període de govern triaven els seus successors, que eren votats en Consell General, com es recorda en el privilegi del 1493, on es diu que *tant de temps ençà que memoria de homens no es contrari, lo consell genral e prohoms de la dita vila cascun any...trien de manera que los consellers que lo precedent any havien regit e governat...tots concorts presentaven als singulars e consell general de la dita vila quatre persones abonades segons deus e llurs consciencias...per lo dit consell general examinador la bondat, probitat e ydoneitat de dits prohomens presentats, acceptava e admetia aquells o los repelia* (LP113).

En principi, des de les nostres primeres dades, el 1282, i fins, almenys, al 1307, els síndics triats a governar el municipi eren dos. Entre 1307 i 1314 hi ha

un període de dubte, quan, de vegades, són tres els síndics. Finalment, a partir de 1314, el seu nombre s'estabilitzarà en quatre. Cal pensar que la seva distribució seria per mans, i que hi havia, com a mínim, un síndic per cada una de les tres. Una de les mans comptaria amb dos representants en el col.legi de govern. Sobre aquest tema encara no es pot dir res i caldrà esperar a la finalització de l'estudi que sobre els síndics d'Igualada i les seves activitats tenim en marxa, i que ens permetrà identificar cada un del poc més d'un centenar d'individus que ocuparen el sindicat ordinari en el període estudiat.

Quant al títol que rebien aquests magistrats, emprarem sempre el de síndic, el qual se'ls donà durant la major part del segle XIV, alternant-lo alguna vegada amb el de jurat. A partir del 1381, amb el carreratge, passaren, a imitació de Barcelona, a rebre el títol de consellers.

En principi, els síndics no rebien cap mena de salari per la seva feina al davant dels afers de la vila, tret del fet d'ésser exempts de totes les contribucions durant el temps del seu govern (*sitis infra dictum annum franchi de omnibus taschiis, tallis seu communes que in dicta villa fieri habebunt*, es diu en nomenar, el 9 d'octubre de 1282, els primers síndics que coneixem).

CÀRRECS INSTITUCIONALS MUNICIPALS. ELS OFICIALS MENORS

A banda dels Consells, General i dels Trenta, i dels síndics ordinaris, a mesura que la vila anà creixent, les atribucions i les competències que requeien sobre el municipi també anaren augmentant, i amb aquestes aparegueren nous càrrecs i oficials encarregats de la gestió d'aspectes concrets de l'administració municipal. Alguns d'ells tenien capacitat política, d'altres, sols eren tècnics. Alguns tenien durada anyal, d'altres, temporal. Fem-hi una ullada.

CÀRRECS DE GESTIÓ ADMINISTRATIVA I ASSESSORAMENT TÈCNIC:

El bosser

Era l'administrador dels diners del comú (*perceptorem et administratorem peccunie dicte universitatis*, se l'anomena el 1344, al LU 1339-45, 66r). Entre altres atribucions, tenia el poder de vendre les imposicions, la llosa de mesuratge, el pes de la vila i els altres drets que habitualment la vila arrendava per al seu sosteniment.

El primer esment que en tenim és del 1344, en la persona del draper Ramon Sagrera, que, en aquell any, no era síndic (LU 1339-45, 66r.). No en tenim cap altra notícia fins al 1349, quan, el 19 de gener, és nomenat pel càrrec el fill de l'anteriorment esmentat, Francesc Sagrera, també draper com el seu pare i que

tampoc ocupava cap sindicatura (LU 1346-48, 52v). A partir del 1351, en què comencem a tenir dades més contínues, el càrrec recau sempre en un síndic, normalment un representant de la mà major o la mà mitjana. Coneixem un total de 21 bosseries, ocupades per 18 individus, dels quals sols 13 en són de possible adscripció social; 8 (un 61'5 %) pertanyen a la mà major; 4 (30'7 %) a la mitjana i 1 (7'6 %) a la menor. Sembla clara, doncs, la vinculació de la bosseria als estaments privilegiats.

A més de les atribucions financeres, el bosser té altres poders gens menyspreables, entre el qual destaca el de poder, des del 1366, convocar Consell General, amb l'aquiescència de tan sols un dels batlles.

El regiment de la bosseria, com el de les altres magistratures municipals, era sotmès a auditoria un cop acabat. Així, per exemple, sabem que la bosseria que el 1364 ocupà el draper Francesc Sagrera fou auditada, el 1367, per Bernat Picons i Guillem Vidal (LU 1366-67, 84r-v).

Ocasionalment, i ho hem pogut documentar en un sol cas, la bosseria anava lligada a la clavaria (vid. infra), com trobem en Ramon Vac, clavari i bosser el 1384 (AMI 2.496, portada).

El clavari

El clavari és el responsable de fer els pagaments de la universitat, entre els quals hi ha el dels censals i violaris en què la vila era obligada, i el de les cenes i altres exaccions fiscals imposades per l'Estat.

A diferència del bosser o del síndic, que eren càrrecs electes, la clavaria era venuda en pública subhasta al millor pagador i abastava un període de regiment d'un any. En prendre possessió del càrrec, el clavari prometia *que tindrà e regira la clavaria...des del primer dia del present mes de febrer i per un any...temps pel qual va comprar la clavaria en encant publich de la ma del corredor publich...pagara totes les pensions de censal... i totes les cenes, que pugen inclòs el salari de clavaria a ell pertanyent a sis-centes vint-i-sis lliures dinou sous i sis diners de Barcelona....i que si per sa culpa ve algun dany a la dita universitat, que hagi d'esmenar-lo...del seu propi* (com promet, en llatí a l'original, el clavari Francesc Rovires el 30 de gener de 1388, al LU 1388, 32v). La promesa es feia en mans del bosser.

Tenim dades de clavaris des del 1347 (LU 1346-48, 15v-16r), si bé els primers capbreus de clavaria conservats, on es prenia nota de tots els pagaments fets pel clavari, són del 1388. Coneixem, entre el 1373 i el 1394, el nom de cinc clavaris, dels quals tres (un 60 %) són homes de lletres (dos notaris i un assessor dels batlles). Cal pensar, doncs, que la clavaria aniria lligada al coneixement tècnic. Contràriament a altres magistratures i per la seva mateixa condició

d'arrendament, la clavaria era remunerada amb un sou, que era l'any 1394 de 145 sous de Barcelona.

Els oïdors de comptes

Es tracta d'una magistratura econòmica molt anterior a la creació de les anteriorment esmentades, la bosseria i la clavaria. La seva funció era la de controlar les despeses que els diferents càrrecs i òrgans de govern feien amb els diners de la universitat (*quod audiant omnia compota et omnes raciones...tam sindici ...quam aliqua alia persona*, es diu el 14 de setembre de 1349 -AMI Papers 1220) i, en especial, els comptes del bosser. En principi, apareixen per controlar les despeses per algun afer concret, com el 1314, per controlar el que s'ha gastat en el procés judicial que la vila té amb els seus senyors pels molins de l'abadia i en les obres en l'església parroquial (LM14, 38r). En aquests primers casos, els nomenaments no es feien al mateix temps que els dels altres magistrats, sinó quan el Consell (General o Reduït) ho considerava necessari i es fixava data d'acabament, com quan, el 1344, es nomena Guillem Ferrer, Arnau Vidal, Arnau d'Ocelló *Nixo* i Pere Truyols de la plaça Vella, el 28 d'octubre, fins a la següent quaresma (PLA 1339-44, núm. 1218, 1r-v). Posteriorment, i amb seguretat a partir de 1348, passen a ésser triats en Consell General el mateix dia que els altres magistrats i amb la mateixa durada anyal.

L'oïdoria de comptes era sempre remunerada, amb un pagament anyal de 100 sous. El nombre d'oïdors era, en canvi, variable. Entre 1315 i 1386 coneixem 16 nomenaments d'oïdors, amb un mínim d'un nomenat i un màxim de 14. Si ens atenem a les mitjanes aritmètiques, aquestes serien de 5'5 oïdors per nomenament. La realitat és que la tendència habitual és fixar en quatre el nombre de membres de cada col.legi d'oïdors.

Ocasionalment, també poden ésser facultats els síndics de l'any per a auditar els comptes, com es fa el 1351, quan en la reunió del Consell General de l'11 de setembre es nomena Ramon d'Ocelló de la plaça Vella, Antoni Granell i Pere Vives, a més dels síndics Francesc Sala i Berenguer Salamó (LU 1346-48, 4r). En qualsevol cas, els oïdors elegits són sempre membres del Consell dels Trenta o han estat síndics ordinaris anteriorment. Normalment, i amb les dades encara provisionals que tenim, podem dir que pertanyen a les dues mans superiors.

De vegades, i a banda dels oïdors ordinaris, se n'anomenen d'altres per auditar qüestions concretes, com ara:

-*bosseries* d'anys anteriors: el 1367 es nomena Francesc Sagrera per auditar els comptes del bosser Bernat de Tous, de 1366 (LU 1366-67,80r); el mateix any és auditat el mateix Francesc Sagrera, bosser el 1364, per Bernat Picons i Guillem Vidal (vid.).

-*col.lecta* de talles per al fogatge: com el 1366 per al fogatge collit per Guillem Vidal de la Font i Pere de Corsaví (LU 1349-50,61r) i el 1367 pel collit per Pere Vidal, draper (LU 1366-67, 66r)
-*causes judicials*: com la ja esmentada amb els senyors pels molins (vid. supra)

El racional

És una figura que apareix en el segle XV i, per tant, queda fora de l'àmbit cronològic del nostre estudi.

ELS PROCURADORS DE LES CARITATS

En una societat com la medieval, on la misèria és una realitat quotidiana i la religió un mantell que tot ho cobreix, una de les obligacions del municipi és vetllar pels pobres, procurant que, almenys, no morin de gana i de fred. Per això, a totes les viles s'organitzen bacins i obres pies que es fan càrrec dels desemparats i que, d'alguna manera o altra, són lligades a l'Església i controlades pel municipi, el qual en nomena els collidors, encarregats de recaptar les deixes que s'hi fan i els administradors.

Els procuradors de l'almoina d'en Sabata

Aquesta almoina, directament controlada pel municipi, fou establerta en el darrer testament de Pere Sabata, notari d'Igualada, i consistia en el pagament d'almoina tots els diumenges a la porta de l'església de Santa Maria, per part dels prohoms. L'almoina existia, com a mínim, des de principis de la dècada del 1340. El primer testament en què ens apareix com a beneficiària és el de Rumia, vídua de Pere Mateu, que li deixà, el 22 de maig de 1348, 20 sous censals. Era una causa molt volguda pels vilatans i apareix sovint esmentada en els seus testaments: entre el 1340 i el 1350 rebé, en deixes testamentàries, la important quantitat de 405 sous en efectiu. A banda de l'almoina, coneixem també, almenys des del 1340, un benefici d'en Sabata, unit a l'altar de Jesucrist.

Els administradors de l'almoina eren triats en Consell General el mateix dia en què es triaven els síndics i per la mateixa durada (un any). Els primers nomenats (coneguts) foren Antoni Granell, Francesc Ermengol, Francesc de Roges i Ramon Guarro, el 19 de gener de 1349 (LU 1346-48, 51r.). El seu nombre era variable. En la dècada dels 50, eren habitualment tres. A partir de la dècada dels 60, tendí a estabilitzar-se en dos, normalment un de mà major i un de mà mitjana (si bé no sempre). Coneixem un total de 54 procuradors i col.lectors de drets de l'almoina, corresponents a 25 nomenaments (amb una mitjana, doncs, de 2'1 procuradors per nomenament).

Els almoiners d'en Sabata rebien un salari per la seva feina: dos sous per lliura cobrada.

A partir de 1383, s'hi uní l'almoina de Ponç de Torres. Abans, havia estat unida ocasionalment a la procuradoria dels pobres vergonyants (vid. infra).

Els administradors de les espelmes dels dissabtes o ceres sabatines

Eren els encarregats de recaptar les deixes per a les espelmes que cremaven tots els dissabtes a l'església parroquial. El primer nomenament de procuradors que coneixem és del 1350, quan ho són Guillem Moragues, Bernat Ebri i Francesc Sagrera. Normalment, eren dos els triats, en el Consell General que escollia tots els magistrats, i un d'ells pertanyia a la mà menor. Desconeixem el sou que poguessin rebre.

Quant als possibles ingressos d'aquesta causa pia, apareixen habitualment en els testaments del període, però sempre en quantitats molt petites. Així, en la dècada de 1340-50, amb la gran mortaldat de la Pesta Negra, no li foren atribuïts més que 116 sous.

Els acaptadors de diners per a la redempció de captius

Tot i que pugui semblar ara llunyà, la possibilitat de caure en mans dels sarraïns no era tan estranya en el segle que ens ocupa, per molt que les fronteres amb els regnes de taifes fossin lluny de la nostra vila. Les expedicions contra els reietons taifes no eren pas estranyes, i hem pogut documentar la participació d'igualadins a la conquesta d'Almeria o en el comerç amb Bugia (tema que és objecte actualment d'un altre estudi nostre). Així, calia col.laborar a redimir els possibles cristians caiguts en esclavitud. Amb aquest fi es solien deixar diners en les darreres voluntats (que pujaren, entre 1340 i 1350, a 83 sous 11 diners), els quals, administrats per la vila, eren després lliurats als frares mercedaris, especialitzats en la redempció de captius. La vila triava dos administradors per a aquesta causa, en el dia d'eleccions, dels quals un sempre era de mà menor. Desconeixem el sou que poguessin rebre. El primer administrador conegut és Guillem Corsaví, ferrer, el 1366.

Els acaptadors del bací de pobres vergonyants

Administraven els diners deixats per vestir i alimentar els pobres, normalment quantitats de diners molt importants: per al període 1340-50, 869 sous. Se'n triaven dos, el dia d'eleccions, i per un any. Eren un de mà major i un de mà menor. En desconeixem el sou.

Els acaptadors del bací de Santa Llúcia de Rajadell

Per causes que ens són desconegudes, sembla que aquesta canonja agustiniana del Bages tenia força predicament entre els igualadins del XIV, que hi dedicaven un bací específic. Per a la seva administració es triaven dos prohoms, dels quals un era sempre de mà menor. Malgrat això, no sempre es duia a terme l'elecció i hi havia anys en què se l'ignorava. El primer nomenament conegut és el del 1366, amb Bernat Sala i Antoni Sabata.

L'administrador de l'almoina d'en Pedriça

Desconeixem l'origen d'aquesta almoina, lligada a una de les més importants nissagues d'igualadins. En qualsevol cas, la tenim documentada des del 1377, any en què s'elegí per administrar-la Guillem Pedriça.

L'administrador de la Candela del Cos de Crist

Administrava els diners deixats per al sosteniment de l'espelma que cremava dia i nit davant el sagrari de l'església parroquial. Com a magistratura municipal, la coneixem des del 1350, si bé no amb regularitat fins al 1374. Se'n triaven dos administradors, el dia d'eleccions, dels quals un sempre era de mà menor i l'altre sovint també.

L'acaptador del Monestir de Sant Agustí

El monestir d'agustins s'establí a Igualada a finals del segle XIV, al lloc on havia estat la Capella de Santa Maria Egipciaca, fundada l'abril de 1347 pel patrici draper Ramon Sagrera. Només coneixem el nomenament com a acaptador, el 1393, de Berenguer Salamó. Possiblement, a partir d'aquesta data el monestir ja estaria construït i les deixes serien administrades directament pels conventuals. A banda d'aquest ordre, a la vila actuaven amb assiduïtat els frares menors (franciscans) de Vilafranca i els frares predicadors (dominics) i carmelites de Manresa. A tots ells la vila els pagava pensions anyals pels seus serveis, que oscil.laven entre els 20 i els 40 sous.

Destaquem, per fi, que el 1395 hi hagué una causa judicial entre el rector de Santa Maria i els agustins sobre els drets del rector, la qual acabà amb una sentència dictada amb auxili dels consellers.

L'administrador de l'Hospital de Sant Bartomeu

L'Hospital de pobres de Sant Bartomeu era, almenys des de mitjan del segle

XIII, l'únic hospital de la vila, lligat a la Capella de Sant Bartomeu. Al davant de la seva gestió hi havia un hospitaler contractat pel comú. La vila es feia càrrec de les despeses que ocasionava l'hospital i de la seva administració, elegint cada any dos administradors, en el dia d'eleccions, un dels quals sempre pertanyia a la mà major. En determinats moments i per necessitats diverses, la vila trià també altres magistrats relacionats amb l'hospital, com els administradors del bací (el 1387 i el 1394, dos cada cop) i els acaptadors (el 1399, dos).

A banda, la vila es feia càrrec també del control i la despesa de qualsevol obra que s'hagués de dur a terme per millorar l'estat de l'hospital o la capella a aquest lligada. Per això foren triats, el 1367, dos obrers que controlessin l'obra que es feia a l'hospital. Ja abans, el 23 de març de 1365, la Universitat havia ordenat als síndics que venguessin una propietat de l'Hospital a prop de la casa de Ramon Esteve, per invertir els diners en utilitat de la institució. Posteriorment, sabem que el 1388 la mateixa Universitat encarregà a Pere Sòria, prevere, la restauració de la Capella de Sant Bartomeu, i aquest es comprometé a fer *opera...necessarium in capella Sancti Bartholomei ... cohopertum, cum tradeis sive cayrats e de fulla acuberta plana et super ...quandam algorfam cum tebulis taliter quod dicta prima cohoperta non possit balneari...propter aquas pluviales* (LU 1388, 47r). La universitat encarregà la supervisió de l'obra a Joan de Colldesança, mestre de cases, i pagà 20 lliures, més altres deu assignades per l'almoina d'en Sabata, i nomenà com a obrer per controlar la despesa Pere Vives del carrer de l'Església.

CÀRRECS DE CONTROL I VIGILÀNCIA

Són càrrecs merament tècnics, sens atribucions polítiques. Són elegits normalment en una reunió del Consell General, si bé no sempre coincidint amb la del dia d'eleccions. Sovint ho són per a una feina concreta i acaba el seu mandat en acabar-se aquesta.

ELS OBRERS

Són els responsables de l'urbanisme menor de la vila i s'encarreguen bàsicament de dirigir i inspeccionar les obres en les infraestructures, en especial d'elements defensius (muralles) i religiosos (església). A Igualada, no hi ha cap regulació escrita anterior al segle XV sobre el seu funcionament, si bé l'abundància de documentació ens indica que el càrrec sol estar copat per membres de les mans major i mitjana (drapers i mercaders).

Els obrers de l'església de Santa Maria

L'església parroquial de Santa Maria, antiga de Santa Maria i Sant Pere, havia

estat el nucli al voltant del qual la vila d'Igualada anà formant la seva especificitat diferenciada d'Òdena. La primitiva església romànica, del segle XI, ja havia quedat petita a començaments del segle XIV, davant l'increment de població a Igualada. A partir, almenys, del 1315, la vila començà l'ampliació del temple. El juny d'aquell any es nomenaren sis oïdors de comptes per a les obres, que feren àpoca de bon compte a favor de Pere Ferrer, segurament l'obrer designat, el gener de l'any següent (LM14, 78v-79r, 150v). Les obres van incloure la instal.lació d'un nou campanar amb campanes (*cimbolorum et squillarum*) i l'adobament amb calç (es compraren 20 quarteres a mesura de Miralles a Guillem d'Almúnia i Berenguer de Rofes, d'aquella vila -LM17, f.s.27-28-).

Les obres es mantingueren durant tota la dècada dels vint i, com a mínim, fins al 1328, ja que es continuaren nomenant obrers (el 1320 i el 1328 estan documentats), sempre en número de dos, un dels quals sempre de mà major. S'hi invertí una important quantitat de diners: el 1326, els 700 sous que Guillem Genovès havia pagat pel lloguer de la quartera de mesuratge de la vila (LM32, 9v), i el 1328, 800 sous esmerçats en comprar cases, terres i honors a na Nina Sabatera, na *Xota* (vídua de l'exbatlle Guillem Xot), per a l'ampliació del temple (Pap.API 1296-1349, 15).

Amb aquesta ampliació, però, encara l'església no era prou gran, i en Consell General, el 25 de novembre de 1341 es decidí engrandir-la, ja que quedava petita d'amplada i llargada per acollir els fidels, i es compraren els patis propers. Amb aquest fi, la vila contractà Jaume de Puig, mestre d'obres i ciutadà de Barcelona, i Ramon de Follit (a sou de 20 diners per dia de treball) i Bernat Reig (a 18 diners / dia) com a picapedrers (LU 1339-45, 37r-v, 38v-39r). En la mateixa reunió es trià Galceran Dela com a administrador de les obres i s'acordà sol.licitar del bisbe les indulgències.

Per finançar les obres, s'acordà en una reunió a la Capella de Sant Bartomeu (19 de gener de 1342) una talla de 20.000 sous (repartits en 4 anys, a 5.000 sous l'any), sobre les imposicions del vi i la carn (LU 1339-45, 41r.). La talla s'imposà, però, per decisió del 13 d'abril, i es destinà a pagar els diners demanats pel rei per la guerra amb el Marroc.

Durant tot el segle, les obres de l'església continuaren. Gairebé cada any trobem nomenament d'obrers. Quan no n'hi ha, es nomenen administradors o acaptadors, cosa que ens indica que, no havent-hi diners per continuar, es cerca el finançament. Normalment, els electes són sempre dos. Fins a la dècada dels 70, els dos són de mà major. A partir de 1375, es veu una forta pressió per entrar en l'obreria per part de la mà menor i arribarem a dades més avançades amb tots dos obrers de menor, com veiem el 1394, quan són obrers els sastres Guillem Espelt i Joan Reixac, (LU 1393-94, 4v).

En la dècada del 1360, la inversió central es fa en el guarniment de l'església: es compra una nova campana (pagada als obrers Francesc Sagrera i Pere Miró, drapers ambdós, el 5 de setembre de 1358, pel marmessor de Ramon Tort, senyor de Tenes -LM91, 162r-); es fan nous el tabernacle i el retaule, a càrrec de Pere Moragues, ciutadà de Barcelona (que en fa àpoca de 26 lliures i mitja, sens comptar altres 25 ja cobrades, el 29 de desembre de 1361 -LM97, 252r) i de Jaume Serra, dorador i ciutadà de Barcelona (que fa àpoca de 10 lliures pel tabernacle a sumar a 68 lliures ja cobrades per fusta, el 28 de març de 1362 -LM97, 273v- i d'altres 10 lliures el 19 de juliol de 1365 -LM102, 97v-). També s'hi fan fer verdesques o barbacanes, a càrrec de Guillem de Gerardes i Pere Amat (27 de gener de 1367 -LU 1366-67, 80v-).
En qualsevol cas, durant tot el segle veiem els síndics vetllant pel bon estat de l'església i intervenint fins i tot en qüestions que els afecten menys directament, com la compra d'una consueta que els obradors Francesc Sagrera i Bartomeu Mestre fan a Jaume Ferrer, rector de Sant Pere de Fontrossa, per 12 lliures, el 1388 (LU 1388, 52r).

Els obrers del mur

Són els encarregats de supervisar les obres que es fan en els diferents recintes murats de la vila i de controlar-ne les despeses.

La vila havia nascut a redós d'una petita mota, segurament de tàpia, a la cruïlla de dos camins. Ja el 1283 apareix documentada com a afrontació entre cases (ho esmenta mossèn Segura). Des dels primers moments de la seva existència, la universitat demana als monarques ajut per refer el seu recinte emmurallat, que, essent com sembla de tàpia, i havent estat construït pels voltants del segles X-XI, devia estar força malmès i abandonat. Ja en el privilegi de les mesures, d'1 de juny de 1291 (LP64), Alfons el Franc cedeix a la universitat (abans els tenia Berenguer Follit) els mesuratges de la vila, a cens de dos morabatins, *in auxilium et reparationem murorum et vallorum*; el 1293 (24 d'octubre, LP65) Jaume II fa el mateix, en cedir a la vila les mesures pel blat, a cens de tres morabatins anyals.

Amb el creixement de la vila la mota, origen del recinte emmurallat, perdé aviat la seva utilitat defensiva i, almenys des del 1302, es converteix en residència privada, com hom pot veure en nombrosos establiments fets pels batlles, com el que el 1302 fan els batlles Bonanat Truyols i Berenguer Safont a favor de Berenguer Truyols, autoritzant-lo a fer a les cases que té a la *domo forcie* un portal i una entrada al mur, a cens de dos diners per Nadal (LM4, 23v). A partir del 1314, els documents d'establiment de parts de la mota i vall de la vila, per fer-hi cases, es multipliquen: Guillem d'Ocelló, fill de Ramon, al.lega, davant

l'obra que s'està fent en un portal l'11 de juny de 1314, que *ipsa mota et vallus ad me pertinent et debeant pertinere iure dominii* (LM14, 42r); els batlles estableixen a Bartomeu d'Arlembau, l'1 de desembre de 1318, *totam illam motam valli* que és darrera casa seva, per fer-hi cases i portals, a cens de dos diners pel Nadal (LM20, 48r); a Bernat Llobet fan el mateix el 27 de desembre de 1318 i l'autoritzen a obrir una portella i cases sobre la mota, per sortir i entrar del mur, a cens d'1 diner per Nadal (LM20, 54r). Amb això, cases i horts queden fora del primitiu recinte murallat i aviat es poden diferenciar dos barris extramurs (Capdevila i Soldevila): ja el 1320, Ponç de Falconera es defineix com a *habitator ville Superiore de Aqualata ultra vallum* (LM24, 2r).

A partir del 1365, i amb l'augment de la inseguretat pel pas de companyies estrangeres que vénen a participar a les guerres peninsulars, els igualadins s'adonen del perill que suposa haver engolit les antigues muralles i es plantegen la creació d'un nou mur: així, el novembre en nomenen obrers Pere Vidal, mercader, i Joan de Colldesança, mestre de cases. Els anys següents es segueixen els rebuts pagats per la vila per vigilar la seva defensa: el 29 de desembre de 1366 el ferrer Guillem Torra cobra del bosser 56 sous per una clau pel portal de la vila (LU 1366-67, 68v); el 27 de gener de 1367 el Consell General autoritza Guillem de Gerardes a fer verdesques per Santa Maria i a comprar per a la vila portes i cabirons (LU 1366-67,80v); el 31 de gener del mateix any demana a la reina que enviï *quedam bonum hominem* que decideixi per on ha de passar el nou mur (LU 1366-67, 83r).

La construcció d'un nou mur no es durà a terme, però, fins al 1374, i prèviament a l'ordre del rei Pere, amb carta portada pel seu delegat Guillem Sa Noguera. Arribat el missatge, es convocà Consell General a Santa Maria el 24 de gener i es triaren 14 talladors i ordenadors del mur perquè, conjuntament amb els síndics i els batlles, organitzessin tot el que afectés a la nova obra. Es decidí indemnitzar pels enderrocs de cases que quedessin fora del nou recinte, però no els propietaris d'eixides, casals i corrals. En una reunió posterior, el mateix dia, i només dels ordenadors, a la Capella de Sant Bartomeu, aquests decidiren *que'ls dits mur e vayl aien IX canes de Barcelona, ço es, per lo vayl quis fara V canes, e per andador de fora lo vayl una cana, e lo mur de gros una cana, e dintre lo mur una cana d'andador, e del mur al vayl una cana...que la capella de Sent Berthomeu sia dintre mur*...(LM11, 11-22). El 4 de febrer, el rei autoritzà que es cobressin 6.000 sous d'imposició per l'obra (LP82) i que l'any següent (26 d'octubre de 1375) es venessin 2.000 sous a censal mort o 4.000 sous a violari (LP84). Com a obrers i talladors de l'obra del mur havien estat triats Francesc Sagrera (draper), Guillem Tort, Ramon Pedriça (perpunter), Pere Noguer (ferrer) i Francesc Sala.

L'obra es començà ja el mateix mes de febrer de 1374, amb la compra de calç a Ramon Roca del Mas de la Ferreria i a Ramon Roca de la Passada, de Tous, es compraren 200 quarteres, a boca de forn (Papers API 1350-75, 24r); a Pere Dolcet i Ramon Ses Corts d'Orpí 1.000 quarteres, a servir entre abril i setembre, a 20 diners per quartera (íd., 24). El 2 de juny, els síndics demanaven als batlles que fessin anar a buscar la calç d'Orpí, ja que corria el risc de fondre's o que el vescomte de Cardona se la quedés per a les obres al seu castell de Claramunt.

Per fer la millora, es comparen diverses cases, prèviament l'autorització dels síndics per manllevar 8.000 sous per pagar els hospicis, i es nomenà tallador Pere Vives del carrer de l'Església (LM110, 72r). A crida del comissari (15 de juliol) es fixaren les condicions: que ningú prengui eines que serveixin per a l'obra del mur, que ningú prengui runa dels enderrocs (que es quedarà el bosser) i que ningú prengui la fruita dels arbres de les eixides enderrocades, sots pena de perdre el puny (Papers 1350-75, 24r). A més, s'establí en reunió a la Capella de Sant Bartomeu, el 25 de juliol, que els obradors (triats el dia 16, dos per mà -Pere Uronies i Ramon Carrió per la major, Jaume Barrufet i Vicenç de Brines per la mitjana i Pere Balp i Pere Ramonell per la menor - LM110, 74r) poguessin taxar les denes *ad operandum*, que es fixaren en un dia per als de mà menor, dos per als de mà mitjana i tres per als de major, a coneixement dels oïdors de comptes Francesc Sagrera, Ramon Carrió, Berenguer Salamó i Bernat Queralt (tots de mà major).

Es derruïren almenys una quinzena d'hospicis, a un preu mitjà de 15 lliures i mitja d'indemnització. Va ser el més car el de Pere d'Uronies (un dels valiadors i un dels grans patricis vilatans), pel qual es pagaren 45 lliures, i el més barat el de Joan Granell, al costat del Pou de Soldevila, que fou taxat en 4 lliures. S'autoritzà també, el mes d'octubre, a portar treballadors, amb les seves famílies, per a l'obra, i a establir els albergs romasos (Papers 1350-75, 24r).

L'obra durà, com a mínim, fins al 1377, quan encara foren triats obrers (el 25 de setembre) els membres de mà major Ramon Carrió, Francesc Sagrera i Bernat Queralt (RB1377-79, 16v). Encara se'n nomenaren el 1394 (7 de desembre, Berenguer Salamó i Ramon de Ferreria -LU 1393-94, 3v), però l'obra ja devia estar gairebé o del tot acabada, ja que, a requesta dels consellers, els batlles feren cridar (el 2 de febrer) que no es llencés res dels terrats a l'andador del Mur Nou, sots pena de 500 sous (íd., 19v). Amb tot, l'antic Raval Jussà o de Soldevila, junt al carrer Nou Inferior, ja havia estat enderrocat, per obra de l'infant Martí, governador de son germà Joan I.

Altres obrers

Coneixem també uns obrers encarregats del control de les obres que es feien a la font major, rere l'església i junt a l'antiga mota. El primer nomenament és

del 1357 (14 de setembre -LM89,f.s.13), a favor de Pere Miró i Pere Sala, que havien de controlar també les obres del Lavador. Posteriorment, es tornà a obrar a la font el 1388 (nomenament el 27 d'agost) i es nomenà Bernat Ebri i Bernat Picons *ad operandum quod opus fuerit in fonte* (LU 1388, 63v)

En altres moments, trobem que a la vila es varen fer altres intervencions urbanístiques, sens que fossin nomenats magistrats específics. Sovint, aquestes intervencions foren controlades pels mateixos síndics ordinaris, en alguns casos per ésser anteriors a l'aparició del càrrec d'obrer. Destaquem, per la seva importància, l'ampliació del cementiri, a la dècada dels 40, i, per la seva curiositat, l'ampliació de la fossa dels nadons, o *reca dels albats*, el 1362.

EL MOSTASSAF

És el magistrat encarregat de controlar el bon funcionament del mercat i de revisar la llei dels pesos i mesures que s'utilitzen a la vila. La magistratura, d'origen musulmà, va ésser copiada per les ciutats i viles de la Corona d'Aragó que trobaren en el regne de València conquerit per Jaume I i, de fet, el lloc de la Corona on es data el mostassaf més antic és la mateixa ciutat de València.

El càrrec, abans de la seva absoluta configuració, havia tingut a Igualada uns precedents, amb altres noms, com el de **custodis**, que trobem nomenats el 1334 pels batlles i síndics en nombre de nou per custodiar que el blat *non abstraatur sine albarano quod faciat Raimundus Sagrera* (LM46, f.s.20-21); o el de **baners**, nomenats per controlar els pesos i les mesures (*ad recognoscendum pondera et mensuras*) i que coneixem des del 1350 (Pere i Francesc Sala). Eren nomenats, d'entre els consellers, el mateix dia de les eleccions. Entre 1350 i 1374 coneixem el nom de vuit baners, tots ells de mà menor.

El mostassaf no s'implantà a la vila fins al darrer quart del segle quan, en els capítols complementaris al privilegi de carreratge, els igualadins sol.licitaren del rei *encara que'ls prohomens de la vila d'Agualada cascun any en Consell General puxen elegir mostaçaff, lo qual hei aquella llibertat e potestat que mostassaf de Barcelona ha*. El rei decidí que *usen segons que han acustumat tro a dia de vuy* (LP25). Atès que trobem una primera elecció el 1388, cal pensar que els igualadins mantingueren el seu càrrec de baner, en canviaren tan sols el nom i, potser, n'ampliaren les atribucions. Els primers mostassafs coneguts són Bartomeu Mestre i Jaume Cuna del carrer Nou (LU 1388, 4r.).

Sempre ens apareix la magistratura desdoblada: sempre són dos els mostassafs. Segons Gabriel Castellà (Llibre de la Mostaçaferia, IX) abans era un de sol, però nosaltres no n'hem pogut trobar cap exemple. En coneixem, pel nostre segle, sis, els quals són dos drapers, dos sastres, un cuirater i un d'ofici

desconegut. Rebien com a pagament un terç de les multes que imposaven als qui cometien fraus o irregularitats.

Els pesos i les mesures

La primera notícia de mesures pròpies de la vila és del 1291, quan el rei les cedeix a la vila, a dos morabatins de cens anyal i a mesuratge tradicional. Les treu de mans de Berenguer Follit, membre de la seva casa, qui abans les tenia (LP64). Jaume II ho amplià el 1293 amb el mesuratge de blat, augmentant el cens a 3 morabatins i reservant-se'n el dret del dia de mercat.

Els pesos, contràriament, foren establerts el 1320 pel batlle general i l'abat a favor d'Antoni Vidal. Davant la queixa dels síndics, s'aconseguí que *no forsets ne...negu de pessar al dit pes, ans pusquen pesar liurament e francha axi com dabans havien acustumat de fer* (LM22, 49r-v). El 1336, la provisió fou corregida i s'obligà novament als vilatans a pesar sols *al pes de la vila, lo qual te Lorenç Vidal, si dons no era roba qui fos comprada o venuda* (LM47,f.s.96-97).

Veiem, doncs, com la política senyorial era la d'establir els pesos, mantenint les mesures en mans de la Universitat. Amb el temps, aquesta aconseguí el dret d'ésser ella l'estabilient, pagant el cens als senyors (per exemple, LU 1393-94, 13r). El pes, però, sols podia ésser utilitzat a Igualada, amb prohibició *que aquell qui tindra lo pes de la dita vila no gos prestar lo dit pes a negun hom de fora vila sots pena de L sous* (LM110, 10v).

La Universitat, a banda de fer controlar el bon funcionament i ús dels pesos i mesures per part del mostassaf, es preocupava pel seu bon estat. Si en principi havien estat iguals als de Manresa, amb la unió a Barcelona pel privilegi de carreratge, s'adoptaren els de la ciutat comtal. En sabem una relació, per l' inventari que el mostassaf féu en prendre possessió el 8 de desembre de 1394: *unes balances de llautó plegadores,amb lur calestro, 1 lliura de tena, de coure, mitja lliura de coure, 1 lliura carnicera de coure, mitja lliura* (igual), *1 lliura de taula de coure, mitja lliura de coure, tres unces de taula de coure, dues unces de taula de coure, una unça de taula de coure, un quartà de mesurar vi de coure, mig quartà de mesurar oli de coure, mitja lliura d'oli de coure.* S'hi han d'afegir *un llibre de les ordinacions dels bans i una bosseta o stuyg de cuyr on stan los dits pesals* (LU 1394, 6r). Sabem també que poc abans s'havia decidit fer un punyeró rodó (*punyeroni rotundi*) per substituir el vell (íd., 28v.).

Actualment, conservem una còpia del *Llibre de la Mostaçaferia* (que fou editat per Gabriel Castellà -vid. Bibl.-), redactat el 1565 copiant-ne un del 1482, a partir d'un exemplar de 1399. S'hi recullen les ordenacions donades per la Universitat i que fan referència, principalment, a qüestions de consum i sanitat, amb algunes ordenacions sobre bons costums.

Cap a finals de segle, apareixen altres càrrecs lligats als pesos i les mesures: el 1392 (LP69) s'autoritza crear un **pesador**, que cobri per sou amb un vectigal sobre els grans que s'hagin pesat; el 1399, es nomena un **afermador de pesos i mesures**, en la persona de Pere Mestre, sastre (LU 1398-99,4v).

ALTRES OFICIS MUNICIPALS

Els oficis que ara incloem, vinyòvol i corredor, no es poden considerar càrrecs municipals, en tant que eren contractats per la Universitat per a feines concretes: més aviat podríem parlar d'oficials del municipi.

El vinyòvol

És l'encarregat de vigilar les vinyes del terme de la vila, així com el producte de la verema. Un ofici similar ja apareix el 1228 als Costums de Lleida, però en aquest cas eren els propietaris de les vinyes els qui els contractaven. A Igualada, eren contractats per la vila i els coneixem els anys 1345 i 1346, en època contemporània a la concessió dels privilegis de vi i verema atorgats pel rei (el 21 d'agost de 1340 -LP70-) i l'abat de Sant Cugat (el 19 de gener de 1346 - LP71-). El permís per contractar-ne era concedit en reunió de Consell General als síndics i els contractats havien de fer homenatge de mans i boca als batlles. El 1345 (16 de març) foren contractats Bernat Sespelt *Caixeta* i Guillem Salella, per un any, a sou de 10 lliures i dues parts en les multes imposades als infractors de les ordenacions i crides del vi (LU 1339-45, 71r-v); el 1346, el contractat fou Francesc Ulzina, per un any, a sou de 50 sous (LU 1346, 6v-7r). Encara en trobem en els darrers anys del segle (el 1388), la qual cosa mostra la preocupació de la Universitat pel bon abastament de vi a la vila.

El corredor

Era l'encarregat de fer la venda tant *de possessionibus, honoribus, animalibus quam de aliis quibuscumque rebus et mercibus que infra dictam villam* es compressin o venessin. No en tenim gaire documentació, però semblen lligats d'alguna manera al municipi i als batlles, ja que el 1341 (17 d'octubre), en el nomenament de Claramunt Vendrell, consta que féu jurament de fidelitat a favor dels batlles i els síndics (LU 1339-45, 32v).

CÀRRECS MUNICIPALS DE CARÀCTER TRANSITORI

Eren elegits per la Universitat, normalment en reunió de Consell General, per atendre necessitats concretes, i la seva permanència en el càrrec depenia de la

durada de l'afer. La creació d'un *síndic especial*, per a la qual existia una formulística legal, havia d'ésser autoritzada pels batlles, ja que *com de tant de temps ença que memoria domens en contrari no es sia acustumat que los honrats batles...posen auctoritat...en totes cartes de sindicats e procuracions que la dita Universitat de la vila faça...sens tot salari* (L.Protestationum,20v). Un cop el síndic extraordinari era elegit, era obligatori que acceptés el càrrec, sots pena de 500 sous. Per fer-ho més atractiu, era remunerat: a partir de 1388, un dia a cavall es pagava amb vuit sous i amb 4 sous un dia a peu; si era més d'un dia a cavall, a 8 sous els quatre primers, i la resta a 4 sous (LU 1388, 9r-v). El 1399, el pagament s'augmentà a 6 sous per dia (LU 1398-99, 26r).

DE REPRESENTACIÓ INSTITUCIONAL

Eren nomenats per representar la vila davant dels senyors (el rei i el monestir de Sant Cugat) o de qualsevol alta personalitat amb qui la Universitat havia de tenir tractes. Per això, acostumaven a ésser elegits entre els *prohoms* més significatius, i no serà estrany veure repetir sovint els mateixos noms: els drapers Francesc Sagrera, Bernat Queralt o Berenguer Salamó, els *venerabiles* Ramon Carrió i Pere d'Uronies...

Davant del rei

Entre el 1341 i el 1388, sabem que s'enviaren síndics al rei 20 vegades. Va ser el 1366, amb quatre sindicats, l'any més fructífer. D'aquestes visites, 16 foren a Barcelona, i 1 a Tarragona, Cervera, Vilafranca i Fraga, respectivament. Com a mitjana, 1'5 síndics hi anaren cada vegada. Les peticions i les consultes al monarca abraçaven temes ben diversos: qüestions de vassallatge (homenatge, coronació), un 10% dels cops; relacions amb la batllia, un 10%, qüestions territorials (sobre la vegueria), un 5%; problemes amb els vescomtes i comtes de Cardona, un 20%; pagaments d'impostos i exaccions, un 15%; problemes amb els molins, un 15%. D'un 10% no en sabem el motiu. Un 15% (tres visites) tingueren a veure amb l'alliberament de Ramon de Bosc, detingut pel sotsveguer de Piera, i que era reclamat pels síndics igualadins.

Malauradament, no sabem, en la major part dels casos, el que costà el sindicat. Per les dades que tenim, el més car sembla el que tractà sobre els molins, el 1346, que costà 485 sous 8 diners.

Quant a la composició social dels sindicats, coneixem el nom de 26 síndics, si bé tres (Guillem Alemany, draper, Berenguer Vidal i Pere Oromir, jurisperits) repetiren, la qual cosa significa 23 individus (2 síndics són esmentats, sens dirne el nom). Una primera anàlisi ens indica que la mà major copa els càrrecs, ja

que prop d'un 40% dels síndics hi pertanyen. Poques vegades són nomenats síndics extraordinaris els síndics de l'any: tan sols dos cops (5%), mentre que batlle en actiu sols ho és un síndic, Arnau Castell, el 1387 (2'5%). La majoria de sindicatures recauen, això sí, en homes que ja han ocupat algun càrrec municipal, generalment exsíndics ordinaris, individus que ja coneixen el funcionament de les estructures municipals.

De representació a Corts i Parlaments

En el període que ens ocupa hi hagué 32 convocatòries a Corts o Parlaments (entre 1331 i 1388). Els igualadins hi foren convocats 21 cops (un 65'6%) i hi assistiren 14 (un 43'7% del total, però un 66'6% de les seves convocatòries), la qual cosa mostra força interès pels negocis generals del país. Per primer cop, foren convocats a Gandesa el 1337 i deixaren d'ésser convocats en el període 1362 (Parlament de Barcelona)- 1373 (Corts de Barcelona).

Com a mitjana, la vila envià un parell de (2'2) procuradors. Les primeres vegades, la tendència era als dos síndics, però a partir del 1358 augmenten sovint a 4, si bé en determinats casos tan sols n'hi va un: així, el 1358, a les Corts de Barcelona/Girona anà Antoni Granell, que no es va quedar fins al final. En altres casos, com el 1388, els síndics eren substituïts als pocs dies.

En total, 35 síndics anaren a Corts, si bé tan sols foren 21 individus. Els repetidors van ser Guillem Alemany, draper (8'5% de les assistències); Arnau Vidal, fuster, Antoni Granell, mercader i Pere Uronies (11'4% cada un d'ells); i Pere Miró, draper, Pere Vidal, mercader i Berenguer Salamó, draper (5'7% cada un). És significatiu el cas d'Antoni Granell, ja que, si bé sovint no és nomenat per la Universitat, apareix en les actes de Corts.

Per activitats professionals, dominen les mans major i mitjana (si a Igualada un mercader es podia considerar mitjana i no major): en més d'un 70% dels síndics hi pertanyen i predominen els que s'autodefineix com a drapers o mercaders.

De representació davant dels altres senyors de la vila:
Davant l'abat de Sant Cugat

Com a cosenyor de la vila, rep tan sols dues missatgeries conegudes: el 1343, quan se li demana que revoqui els batlles, que atemptaven contra els costums de la vila, i una no datada (entre 1346 i 1348), en què se li demana l'excepció de penes per usures. En ambdós casos, sindicats paral.lels s'adrecen al rei. Sols coneixem els components del segon sindicat (6), entre els quals podem identificar 2 mercaders, 2 prohoms i 1 jurisperit, continuant la tònica habitual de domini de les ambaixades per les mans superiors.

Davant Enric de Trastamara

El germanastre de Pere el Cruel fou senyor de la vila, per venda del rei en Pere, com ja s'ha comentat, entre 1364 i 1366, i rebé almenys cinc síndicats de vilatans: el primer, el desembre de 1364, per recordar-li els privilegis de què els igualadins gaudien, incloent els síndics i sis delegats de les mans major i mitjana; en dos cops l'any següent (gener i setembre) s'hi anà a retre-li homenatge, i un tercer (octubre) s'hi anà a pagar-li una proferta de 2.000 florins d'or, per mà d'Arnau Bonet, draper, que estigué 30 dies en el viatge. Quant a l'homenatge, foren enviats quatre prohoms *de maioribus et magis honoratis* (Francesc Sagrera, draper, els *venerabiles* Ramon Carrió i Pere d'Uronies i Berenguer Salamó, draper), el quals van ser substituïts en el segon homenatge per quatre de les altres mans, perquè tots els vilatans hi fossin representats. Els sindicats al Trastamara suposaren greus despeses: en dues ocasions, almenys, s'hagué d'anar al regne de València (a Borriana i Morvedre), on el bastard combatia contra les tropes castellanes del seu germanastre.

Coneixem el nom de 19 síndics, que foren en realitat 14 individus, dels quals el 50% eren de mà major (copant el 57'3% dels sindicats), un 21% de mitjana (21%) i un 28% de menor (21%). Veiem doncs, unes mans superiors excessivament representades i una mà menor infrarepresentada.

Davant Maria de Portugal

La vídua de l'infant Ferran, germà del rei, també fou senyora de la vila, però per aquest període (vid. supra) no hi ha constància de sindicats especials.

Davant dels feudals veïns:
Davant dels Cardona

No hi ha constància de sindicatures quan fou senyor de la vila, entre 1298 i 1320. Posteriorment, rebé sindicats en el procés pel senyoriu d'Òdena, però aquest procés, extens i complex, necessitaria un altre article sencer, raó per la ens n'ocuparem, i sols una mica per sobre, en un apartat posterior (vid. infra).

Davant Joan de Montbui, senyor de Montbui

Atès que molts igualadins tenien terres al terme de Montbui, les relacions amb els senyors d'aquell eren força importants pel comú i no és estrany que, el 1366, s'hi enviés Francesc Sagrera per demanar una reducció de la quèstia.

Davant Galceran de Cervelló, senyor de Vilademàger

Hi fou enviat el 1388 el draper Bernat Queralt per comunicar-li que dos dels seus antics súbdits, Pere Espelt i Arnau Domènec, de Miralles, s'havien fet veïns d'Igualada.

Davant del bisbe de Vic

Malgrat pertànyer la vila al bisbat de Vic, sols en una ocasió hem trobat que la universitat s'adrecés al bisbe amb delegats, i això no a la seu episcopal, sinó que el 1388, aprofitant que el bisbe era malalt als Prats de Rei, s'hi envià Bernat Queralt i Berenguer Vidal (que copen gairebé tots els sindicats de l'any 1388), per tractar amb ell de la causa dels preveres, causa que, per ara, ens és desconeguda.

Davant dels infants

En aquest període, la vila s'adreçà el 1340 a l'infant Jaume, a Lleida, on foren enviats i no sabem a què, Ramon Abella i Jaume Morató, i el 1367, quan fou enviat Francesc Sagrera a Vic a demanar de l'infant Joan l'exempció d'host.

Davant dels diputats del general

Coneixem tres sindicatures (dues el 1365 i una el 1366), totes relacionades amb qüestions econòmiques. Dels tres casos, en què la representació és unipersonal, dos ho foren drapers, però la manca de més dades no permet considerar-ho significatiu.

TEMÀTIQUES

Són comissions creades amb la finalitat de resoldre problemes concrets i, de vegades, se'n deriva també la necessitat d'anar a consultar els senyors o jurisperits.

Per qüestions d'Òdena

És el gran problema no específicament intern al qual s'enfronta la vila durant tot el segle: el veïnatge amb Òdena i, amb ell, la col.lisió amb els poderosos Cardona. Tres menes de problemes se'n deriven: els derivats del setge, els lligats a les terres d'igualadins terratinents a Òdena i els derivats del mercat.

Del setge

El castell d'Òdena pertanyia, des de la donació que dels seus drets alodials havia fet Alfons II el 3 de març de 1288, al vescomte de Cardona. Aquesta donació fou derogada per Jaume II el 1292 i confirmada amb la venda que els marmessors de l'infant Pere, marit de Guillema de Montcada (filla de Gastó de Bearn, que havia comprat els seus drets a Ramon Folc VI de Cardona el 1295), feren al monarca el juny de 1298 de tot domini i renda per 10.000 sous.

A finals del 1335, i davant la negativa de Beatriu de Cardona, tutora d'Huc II, de donar potestat del castell al rei *racione contradicionis in vos inuente super danda potestate castri de Odena, quod pro nobis tenetur in feudum*, el castell fou confiscat per la corona, després d'un llarg setge, i amb l'ajut i la satisfacció dels igualadins (com recull Álvarez Márquez a la seva col.lecció documental - vid. Bibliogr., pàg. 22-23). El 1336 (25 de març) Pere III es comprometé, per la importància del castell, i per ésser aquest tan fort i prop del camí, a no separar-lo mai de la Corona, unint-lo per sempre (LP7), si bé encara no havia estat lliurat pel vescomte (els capítols de lliurament són de l'1 d'abril i estableixen el lliurament en set dies).

La qüestió d'Òdena, i sobretot els pagaments i les despeses fets en la presa del castell donaren lloc a sindicatures i missatgeries. Entre 1340 i 1350 coneixem almenys 11 sindicats, dels quals 5 estan relacionats amb el plet sobre la detenció del castell, 4 amb les despeses i 2 per qüestions indeterminades.

Entre 1340 i 1345 es féu el procés sobre la legalitat de la presa del castell, que acabà amb la retrocessió al vescomte el 24 de maig de 1357 i s'anul.là el privilegi de 1336. Cinc cops els igualadins enviaren síndics a Barcelona a seguir el procés, amb una despesa mínima documentada de 326 sous. Per anar a escoltar la sentència, el síndic rebé 12 sous/dia.

Per solucionar les despeses que suposà la presa del castell, s'enviaren síndics quatre cops, entre 1343 i 1344.

En total, per qüestions relacionades amb la presa del castell, es crearen 28 síndics, que recaigueren sobre 17 individus, generalment membres del Consell o terratinents a Òdena. Fins i tot en una ocasió, el 1340, hi anaren dos dels síndics ordinaris, Guillem Alemany i Arnau Vidal.

Dels terratinents

Atès que Igualada era envoltada pel terme d'Òdena pels cantons no delimitats per rius o rieres, molts igualadins tenien les seves terres de conreu dins els dominis dels Cardona, cosa que suposava sovint enfrontaments per la qüestió de les exaccions. La universitat acostumava a assumir-ne la defensa, com quan

el 1341 envià al rei dos terratinents que protestessin per la quèstia, o com quan el 1388, davant l'exigència del Cardona que els terratinents a Òdena mostressin els seus títols de propietat, s'enviaren síndics a consultar-ho als consellers reials (un d'ells, Bernat Queralt, síndic ordinari, i l'altre un jurisperit).

D'altres vegades, la vila nomenava els qui havien de representar els terratinents, com els cobradors de la quèstia (1364-65), els manllevadors per obtenir-ne els diners (1366) o els pagadors al vescomte (1368). En general, la majoria dels nomenats acostumaven a ésser terratinents al terme veí.

Del mercat

El mercat d'Igualada, concedit per privilegi el 1293, atreia pobladors de tota la comarca i els sostreia dels mercats sota jurisdicció del Cardona. El 1393 s'enviaren síndics al rei per protestar que el *vescomte de Cardona ha feta inhibicio e vedament a sos homens de no venir, entrar ne aportar alguna cosa en la nostra vila.*

Per la quèstia de Montbui

Igual que a Òdena, molts igualadins eren terratinents al veí terme de Montbui. La vila en nomenava els collidors de la quèstia, com féu el 1364, nomenant-ne dos de cada mà, i el 1365, nomenant-ne dos que collissin també la d'Òdena. En ambdós casos, tots eren propietaris al terme.

Per qüestions amb l'església:
Per qüestions amb el rector

Durant aquest període, la vila tingué tres cops problemes documentats amb el rector de Santa Maria, que també s'encarregava de l'escrivania única per concessió de l'abat de Sant Cugat i posterior confirmació reial, els quals obligaren a nomenar síndics específics, normalment d'entre els consellers o els exsíndics. El 1348, el problema fou per l'escrivania; el 1365 per les valies (el rector es negava que fossin valorats els seus béns), i desconeixem la causa del problema que generà un sindicat el 1374.

Per qüestions amb el degà

Una causa desconeguda, el 1386, suposà que la vila nomenés el jurisperit Pere Oromir, el draper Bernat Queralt i Pere Vidal del carrer de l'Església, per dur a bon terme la causa entre la vila i el degà.

Per problemes amb els oficials menors:

De les relacions habituals de la vila amb el batlle i el sotsveguer se'n feien càrrec els mateixos síndics o consellers. De vegades, però, calia, davant problemes més greus, crear síndics especials: n'hem documentat sis ocasions, de les quals la meitat són per demanar el canvi dels batlles, dues per anar davant els jutges de taula i una per cridar-los l'atenció.

Per demanar el canvi del batlle

Coneixem dos cops en què la Universitat, cansada dels excessos dels seus batlles, va recórrer als senyors per demanar-ne la substitució. El 1318, foren enviats Guillem Genovès (síndic el 1316), Guillem d'Ocelló sastre, Pere Truyols sastre i Bonanat Truyols (batlle el 1302, el 1306 i el 1312) per demanar a l'abat la substitució del seu batlle, el *miles* Guillem de Castellolí (batlle des del 1313, i que continuà essent-ho fins al 1320, quan fou assassinat). El 1327, es demanà al rei el canvi del batlle Bord de Rosanes. En principi, l'encàrrec fou encomanat als síndics ordinaris que, davant les queixes de la Universitat, cediren el càrrec a Guillem Ocelló sastre i, després, a una comissió formada per Pere Tort (un gran prohom), Pere Cornet, draper, i el sabater Pere Torre. El de Rosanes es mantingué a la batllia fins al 1328 i, possiblement, també durant el 1329.Tots els síndics designats, abans o després, foren síndics ordinaris, cosa que demostra la importància que per a la vila tenia resoldre els seus problemes amb els delegats senyorials.

Per «cridar l'atenció»

El 1344 es comissionà Guillem Alemany, draper, i Pere Vives, ric hostaler, per recordar als oficials menors que es feien els desentesos, els antics costums de la vila, que s'havien de respectar.

Per acusar davant dels jutges de taula

Els oficials que exercien a Igualada havien, per privilegi reial concedit a la vila (LP91), d'anar a retre comptes de la seva activitat a Vilafranca del Penedès, cap de la vegueria on s'inseria la sotsvegueria de la Conca d'Òdena. Almenys en dos cops, la vila es sentí atacada pels oficials i envià procuradors a acusar-los davant els inquisidors de taula: el 1344, quan es delegà a Berenguer Carrió, i el 1366, quan es sotmeté a judici de taula Guillem de Gerardes, batlle reial entre 1363 i 1364.

Per problemes amb els molins

Els molins d'Igualada, anomenats habitualment *molins de l'abadia,* pertanyien conjuntament als dos cosenyors. En principi, havien estat del monestir, però, amb la cessió del condomini al rei, aquest en rebé també la meitat. Els vilatans havien de moldre-hi obligatòriament el seu gra, sots pena de 5 sous a repartir entre els dos senyors. A partir del 1347, es veié als tribunals una causa entre la Universitat i els detentors del molí, sentenciada el 1350, i que donà lloc a set sindicatures, de les quals dues a veure el rei (una d'elles, a Tarragona, costà 323 sous). Les 17 procuracions foren ocupades per 11 individus, dels quals un 63% (64% de les missatgeries) eren de mà major. És de destacar que tres individus (Pere Truyols de la plaça Vella, Pere Cornet i Guillem Alemany), que ocuparen un 45% de les missatgeries, difícilment podien ésser neutrals, ja que tenien drets sobre els molins, dels quals tenien parts arrendades.

Pel forn

A la vila hi havia, d'antuvi, un forn, propietat dels Ocelló (en el nostre segle, per Pere Ocelló del *Forn*). Cap al 1314-15 se'n construí un de nou, propietat de la mateixa família (Pere, Ramon i Guillem d'Ocelló). Arran de la nova construcció, s'inicià un procés entre els senyors de la vila (en aquest moment, Ramon Folc de Cardona i l'abat) i els Ocelló, pels forns Nou i Vell, davant el Paborde de Manresa. La vila hi intervingué nomenant sis síndics en la causa *super furno noviter constructo* (LM14, 78v-79r), tots de mà menor. Un d'ells, Pere Ferrer, era propietari, a més, de l'obrador *in quo Petrus de Occilione panis tenet ad vendendo* (LM4, 31r).

Per pagaments, imposicions i altres exaccions:
Per negociar sobre els drets reials

Es crearen cinc sindicats, per negociar:
-*sobre el bovatge*, teòricament desaparegut el 1299 dels llocs no eclesiàstics (i Igualada no s'hi considerava). El 1336, la vila es negà a pagar per ésser cosenyoriu de Sant Cugat, i nomenà Ramon d'Església per negociar-ho.

-*sobre la lleuda.* Els capítols aprovats pel rei el 1373 (LP24bis) havien establert, mantenint el costum, lleuda d'un diner per somada per als qui venien a mercat amb animals i franquesa per als qui hi venien a peu. El 1374 la Universitat designà Bernat Queralt i Bernat Granell per negociar la seva supressió, que no s'aconseguí, ja que en els capítols del 1381 (LP25) es mantingué, a diferència de Barcelona.

-*sobre el coronatge*, amb ocasió, el 1388, de la coronació de Joan I. Es demanà a la vila 10.000 sous (dos florins per foc), però aquesta al.legà excepció per ésser carrer de Barcelona (*per consequens Universitas...de Aqualata et eius singulares sunt et esse debunt immunes et liberi a dicta coronatione*) i per ésser taxada en excés, atesa la seva pobresa, per haver hagut de recomprar-se ella mateixa de mans de Maria de Portugal (*racione alienationum...de eorum bonis propriis se redimerunt*) (LU 1388, f.s.77-78). Es nomenà com a síndics extraordinaris als ordinaris per negociar amb Pere Febrer, conseller regi, i s'envià Bernat Granell, sabater, a Barcelona per saber si s'havia de pagar, cosa que s'acabà fent.

Per negociar sobre les terces

La tradició establia que, com a impost, es pagaven a la vila, sobre les vendes, de 10 a 12 sous per cada 100, quantitat que rebien els batlles. El 1341, aquests intentaren forçar una variació i establiren com a pagament un terç del terç del preu de la venda. La Universitat envià a Barcelona, per aconseguir que es revoqués el nou sistema, Guillem Alemany. Se l'autoritzà a gastar fins a 12 lliures per la revocació, que aconseguí, i rebé com a sou 50 sous i les despeses. Un nou intent de reforma, el 1367, suposà la tramesa a Vilafranca d'Arnau Castell i Pere Vidal, que també aconseguiren la revocació, amb una despesa de 70 sous per quatre dies a cavall i set dies a peu. En qualsevol cas, l'afer era prou important perquè els síndics tramesos fossin individus dels més principals.

Per obtenir imposicions

La imposició sobre els béns de consum era la forma més senzilla de recaptar diners, quan la necessitat ho obligava. Coneixem el cas de dues ambaixades sol.licitant-ne permís el 1346, en què fou tramès Guillem Alemany, i el 1388, en què els enviats foren Bernat Queralt i Berenguer Vidal. Molt possiblement n'hi haurien d'altres, que no hem pogut documentar, ja que, d'imposicions extraordinàries en coneixem molts altres cops.

Sobre la cena

La cena que Igualada pagava al monarca havia estat tradicionalment de 200 sous anyals, que, en alguns moments, s'havien vist augmentats o disminuïts. En alguna ocasió s'hi havien afegit cenes de l'infant o del lloctinent. Amb el privilegi de carreratge de Barcelona, la vila quedà exempta del pagament, com ho era la ciutat comtal. Davant el fet que el rei ho discutia, s'envià a Cervera, a veure'l, el síndic ordinari Pere Oromir, jurisperit, que n'aconseguí la definitiva excepció.

Per qüestions militars

Coneixem els nomenaments de sis sindicats adreçats a resoldre diferents afers de caire militar o de defensa. Entre 1364 i 1365, foren tramesos als diputats dos sindicats, per recuperar les despeses que suposà per a la Universitat enviar ballesters a les fronteres. Els noms que se'ns han conservat (Francesc Sagrera i Pere Uronies, dos grans patricis) mostren la importància que la vila donà al tema.

El 1366, amb l'entrada de les companyies de Bertrand du Guesclin, s'enviaren delegats a Bertran d'Alba, cap de la tropa acampada a Collbató. En principi, hi anà el batlle de Sant Cugat, Arnau Bonet; en una segona ocasió, l'exbatlle reial Guillem de Gerardes. L'ambaixada suposà una despesa total de 30 sous (20 i 10, respectivament).

El sometent, una de les institucions fonamentals per a la defensa de la vila, i que era comandat pel sotsveguer, existia a Igualada almenys des de finals del segle XIII, però no va ésser autoritzat fins als capítols aprovats el 1373 (LP24bis). El 1374 Bernat Queralt fou enviat a Vilafranca per consultar sobre la seva reglamentació.

Per fi, el 1388, Bernat Queralt i Bernat Granell foren enviats a Barcelona per tractar sobre la revolta del comte d'Empúries.

Amb facultats normatives

En dues ocasions es nomenaren comissions amb facultats normatives. El 1387 (6 de desembre) es nomenà 13 vilatans per fer les ordenacions municipals. La comissió era formada per dos prohoms, tres drapers, tres jurisperits i cinc menestrals (38% de mà major, 23% de mitjana i 38% de menor); força paritària, si no tenim en compte que, en el conjunt de la vila, la mà major era minoritària. L'any següent (2 d'agost de 1388) es creà una comissió per regular l'ús de les aigües del rec, un dels temes eternament polèmics, ja que amb ell es regaven les hortes vella i nova i l'horta de l'abadia. La comissió era formada per un major (l'omnipresent Francesc Sagrera) i un menor (Pere Oller, sabater).

Per a l'abastament de productes

L'abastament de productes de consum era una de les atribucions habituals dels síndics ordinaris, i sols en una ocasió, el 1374, coneixem que es nomenés un síndic especial, Guillem Genovès, per fer provisió de blat.

Per altres qüestions:
Per relació amb particulars

De tant en tant, la vila nomenava procuradors per resoldre qüestions que l'enfrontaven amb particulars de la vila. En coneixem dues (1367 i 1374): els tres síndics nomenats cada cop pertanyen sempre a la mà major.

Per qüestions indeterminades

D'un parell de sindicats en desconeixem la raó: del que el 1340 ocuparen Pere de Sesmayoles i Ramon d'Ocelló, que anaren a Barcelona, per una interlocutòria a l'escrivania de Jaume Vidal (i que costà 100 sous); i del que el 1344 suposà a Berenguer Manresa, que retornava de Barcelona, ésser ferit en el camí pels fills d'en Pinyol. Va ser indemnitzat per la Universitat amb 100 sous.

COMISSIONS ECONÒMIQUES

Per cobrar deutes de la vila

Ateses les dificultats financeres habituals de la Universitat, cada diner recaptat s'havia d'aconseguir. Entre 1350 i 1388 sabem de sis comissions a les quals s'encarregà cobrar els deutes pendents. Si bé al principi els seus membres eren de mà major, a partir de 1365 són sempre de menor, fins al punt que aquests ocupen el 75% del total de sindicatures. En alguna ocasió (3 cops) foren els mateixos síndics ordinaris els designats. No sabem que rebessin una retribució, si bé és possible que se'ls retribuís amb un percentatge del recuperat.

Per manllevar diners

Cinc comissions coneixem per aconseguir diners amb què fer front a pagaments no previstos. El 60% inclouen els síndics (tots en un 40% del total). El bosser és inclòs en un 60%. De fet, sols en un cop (1365) no hi apareixen els síndics o el bosser, i el nomenat és el draper Pere Miró, un gran patrici a casa del qual s'havia de reunir més d'un cop el Consell Reduït. Sembla, doncs, que aquestes comissions no són més que una manera de refermar l'autoritzat dels síndics. Com que aquests en formen part gairebé sempre, les comissions són força paritàries i engloben totes les mans.

Per fer valies

Davant pagaments extraordinaris, que no són assumibles amb els ingressos habituals de la Universitat, s'imposaven talles extraordinàries, que tenien en

compte el patrimoni de cada veí. Calia fer una *valia o manifest* d'allò que es tenia, a fi de taxar la quantitat a pagar. Entre 1365 i 1388 es nomenen set cops valiadors, per fer tres valies: per la guerra amb Castella (1365), dels terratinents a Òdena, Montbui i Claramunt (1367) i per un pagament desconegut (1388), pel qual es demana al rei permís per valiar. Els valiadors rebien un salari per la seva feina, que el 1365 era de 25 sous. Foren nomenats un total de 18 veïns, amb una mitjana de 2'5 per sindicat, si bé tan sols eren 15 individus (38'8% mà major, 16'5% mitjana, 44'4% menor).

Per fer i collir talles:
Per tallar

O valiar, que és el mateix, tot i que ens sembla que la valia s'utilitzava per a pagaments superiors i era més completa (L'administració i el funcionament de les finances municipals, un dels temes menys coneguts i estudiats fins ara arreu de la Corona d'Aragó, centra en aquests moments les nostres investigacions). Coneixem set talles entre 1365 i 1387, amb un total de 20 talladors (2'85 mitjana), entre els quals els síndics sols són un 14'28% dels cops, amb un 5% dels individus. Majoritàriament, els talladors eren de mà menor (55'85%) i la mà major (38'08%) sols intervingué en les talles de més alta quantia.

Per collir talles

Sis talles foren collides en aquest període, amb comissions formades per 4 membres (66'6% del total) o per 2 membres (33'3%), majoritàriament dels menors (entre un 50 i un 60% dels individus). Les mans major i mitjana sols intervingueren en les talles més importants, les adreçades a la guerra amb Castella (1365) i a la proferta demanada pel comte de Trastamara (1367)

Per collir els fogatges

Durant aquest període, s'imposaren al Principat tres fogatges: el de 1360, l'acordat per les Corts de Barcelona del 1365 i el de les Corts de Montsó de 1366. Tots ells donaren lloc a la formació de comissions encarregades del seu cobrament: el 1360 es creà una comissió de 2 veïns, el 1365 tres comissions (11 membres) i el 1366 una de 4 membres. Del total de 17 individus, es veu un clar domini de la mà menor (58'81% del total), la qual cosa mostra el poc interès dels majors i mitjans per perdre el temps amb feines tan llargues i empipadores com la recaptació de diners. Quan s'envia delegats a pagar el collit, o a fer consultes, també són els menors (54'54% dels enviats): en general, tot allò

relacionat amb el colliment del fogatge és en mans de la mà menor, amb la supervisió de la major.

Per comprar censal

En tenim encara poques dades i només sobre procuradors enviats a fer consultes, caucions o pagaments, a Vilafranca o Barcelona. Destaca la figura del draper Arnau Bonet com un dels habitualment delegats.

Per qüestions amb particulars

El 1366, foren nomenats Pere Vidal mercader i Bernat Queralt per fer bons oficis entre els síndics i Francesc Sagrera i d'altres, a qui el procurador d'Enric de Trastamara havia fet franquesa d'hospici.

Una ullada a tots els càrrecs transitoris que fins aquí hem pogut veure ens permet veure com, de fet, la gestió de la universitat estava controlada per la mà major, que es reservava tots els càrrecs i les feines d'importància, amb l'ajut de la mà mitjana. Per als menors quedaven només aquelles comissions que donaven massa feina i no gaire prestigi, i que no suposaven representar la vila.

UN OFICIAL MENOR IMPRESCINDIBLE: EL SAIG

És l'oficial que, en nom del municipi (però també al servei del batlle o del sotsveguer), fa les citacions i executa les penes i els embargaments. El seu ofici va unit al de pregó públic (que es fa *cum tubicello* -LM1333-36, solt-), i és exercit a Igualada per la família Vallès, a cens de 2 lliures de cera pagadores pel Nadal, càrrec que els fou confirmat per Jaume II el 1294 (LP88). El saig fa les subhastes públiques (entre aquestes, les de les imposicions) i crida el Consell. Pel seu ofici no tenien un salari fixat, sinó una part de les multes imposades als infractors. Per privilegi de Barcelona del 1324 (LP89) se'ls impedia imposar penyores als acusats, fossin o no culpables, provisió que a Igualada es comença a aplicar el 1381. A partir del 1341 (LP92) purgaven taula en mans del batlle, provisió que es confirmà en els capítols del 1373 (LP24bis), i es prohibia que el saig romangués més de tres anys en l'ofici.

Els Vallès solien arrendar la sagionia, per un any o més, o la compartien, meitat per meitat (el 1334, amb Pere Osset -LM47, 41r) o a un terç dels guanys (el 1353, amb Pere Sabata -LM82, 75v-). A partir de la dècada dels 60, s'estableix a preu fixat (el 1360, a Guillem Modolell, per 4 anys, per 6 lliures 40 sous l'any-; el 1365 a Pere Nicolau de Capellades, pel mateix temps, per 200 lliures 50 sous

l'any-). En la primera modalitat (a parts), es passaven comptes molt sovint: el 1334, cada 15 dies (LM47, 41r); el 1353 cada setmana, els dissabtes (LM82, 75v-76r).

De vegades, altres saigs eren contractats pels batlles al seu servei específic, com el 1321 Ferran Pere (RBL 1.318-23, 22v).

El seu sou i les seves atribucions provocaven sovint enganxades amb la Universitat, que el 1322 considerà necessari arribar a una concòrdia amb el saig Pere Vallès, en què s'establí la seva immunitat a qualsevol contribució o talla que fes la vila, incloses obra de mur i guaites; el seu dret a cobrar per ésser testimoni en els processos; i el seu dret a cobrar per cada crida del vi (1 diner per dinerada, i una ampolla per donar a tastar) (LU 1412, 32v-34r). Per cada servei tenia tarifes assignades: per pregonar subhastes 2 sous (1340), per actuar per la Universitat 35 (1366), per cridar a consell 4 sous (1387)...

Davant d'alguna necessitat especial, es podia crear un altre saig, com passà el 1365, quan es donà al col.lector del fogatge el saig Pere Nicolau, per part dels batlles, davant l'al.legació dels síndics *que els non avien poder, e axi que requeresen los batles* (LM102, 109v-110r).

L'ESCRIVANIA

El funcionament de l'escrivania pública d'Igualada ja ha estat tractat per nosaltres en un article (vid. Bibliograf.). Fem constar aquí només que el rector, com a notari únic de la vila, s'encarregava també de l'escrivania de la Universitat que, segons un memorial redactat el 1809 pel rector i recollit en l'article esmentat, li havia estat cedida el 2 de gener de 1387 (document que, actualment, no es conserva). El rector, a més de fer redactar les escriptures, conservava en el seu poder el segell del municipi, que aquest havia rebut privilegi de tenir des del 1326 (LP90), la possessió i l'ús del qual provocava freqüents enfrontaments entre ambdues parts (com el 1344, quan el rector no el volia donar als síndics - LU 1339-45, 74r-).

CLOENDA

Fins aquí la nostra ullada al funcionament del municipi igualadí del segle XIV. Ens hem limitat, com ja dèiem al principi, a intentar fer una aproximació als diferents nivells en què s'estructurava (Consell General, Consell Reduït i Col.legi de Síndics), així com a la composició i el funcionament d'aquests, i a les magistratures, càrrecs i oficis que hi anaven lligats, tractant de veure qui els formava i com s'exercien, i mirant d'ampliar les úniques dades que fins ara en teníem, aportades per mossèn Segura. Amb aquesta somera visió, sembla clar

que el municipi igualadí baixmedieval, aparentment igualitari, ja que donava entrada en el seu si a tots els veïns, era de fet una institució controlada per la oligarquia, que en copava els càrrecs més importants i amb autèntica capacitat decisòria. No ens apartem amb això de la tònica dominant arreu del Principat i de l'Europa del moment. Per donar-ne una visió completa, hauria calgut fer una anàlisi imprescindible de les seves finances i de les seves relacions amb les altres institucions de govern de la vila, les delegades dels senyors (batllia i sotsvegueria), així com una anàlisi acurada de cada un dels individus que ocuparen càrrecs tant en unes com en d'altres, i de l'existència real d'aquelles dues faccions o bandositats mítiques, els Ocellons i els Castellolins, en què els igualadins medievals s'enquadraven, i que són clarament distingibles en els qui ocupen els llocs de govern. Però això, que hagués fet sortir aquest estudi dels límits que havíem fixat, queda per a una altra investigació.

BIBLIOGRAFIA

- ÁLVAREZ MÁRQUEZ, Mari Carmen: *La baronia de la Conca d'Òdena.* Barcelona, 1992.
- BATLLE i Gallart, Carme: *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV.* Barcelona, 1973.
- «El municipio de Barcelona en el siglo XIV». *Cuadernos de Historia. Anejos de la revista Hispania VIII*, Madrid, 1977.
- BATLLE, Carme i BUSQUETA, Joan: «Bibliografia (1980-88) sobre ciutats i viles de la Corona d'Aragó a la Baixa Edat Mitjana». *Acta historica et archaeologica medievalia 9.* Barcelona, 1988.
- BOFARULL, Próspero de: *Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón XII.* Barcelona, 1851.
- CASTELLÀ, Gabriel: *El llibre de Mostaçaferia d'Igualada.* Igualada,
- CRUZ, Joan: *Els privilegis de la vila d'Igualada. Edició, notes i comentaris introductoris.* Barcelona, 1990.
- «Batlles i oligarquies urbanes (Igualada 1400-1419)». Pedralbes 13-I. Barcelona, 1939, pàg. 393-399.
- «Notaris i escrivans a Igualada: una aproximació a la seva història». *Actes del 1r Congrés d'Història del Notariat Català.* Barcelona, 1994, pàg. 549-556.
- DUFOURCQ, Charles-Emmanuel: «Honrats, mercaders et autres dans le Conseil des Cent au XIV siècle». *La ciudad hispánica durante los siglos XIII al XV, I.* Madrid, 1995, pàg. 1.361-1.396.
- EIXIMENIS, Francesc d' (Jill WEBS editor): *La societat catalana al segle XIV.* Barcelona, 1980.
- FERRER I MALLOL, Maria Teresa: «Patrimoni reial i recuperació dels

senyorius jurisdiccionals a Catalunya al segle XIV». *Anuario de Estudios Medievales 7*, Barcelona 1970-71, pàg. 351-491.
- FERRO, Víctor: *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al decret de Nova Planta*. Vic, 1987.
- FONT RIUS, Josep Maria: *Orígenes del régimen municipal de Cataluña*. Madrid, 1946.
- GUILLERÉ, Christian: *Girona al segle XIV*. Girona, 1994.
- LALINDE ABADÍA, Jesús: *La jurisdicción real inferior en Cataluña (corts, veguers, batlles)*. Barcelona, 1966.
- REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA: *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y Valencia y Principado de Cataluña*. Madrid, 1902.
- SÁNCHEZ, Manuel: *El naixement de la fiscalitat d'estat a Catalunya (s. XII-XIV)*.Girona, 1995.
- SEGURA, Joan: *Història d'Igualada*. Barcelona, 1908.
- TASIS, Rafael: *Pere el Cerimoniós i els seus fills*. Barcelona, 1980 (2a. ed.).
- TORRAS I RIBÉ, Josep Maria: *Els municipis catalans de l'antic règim (1453-1808)*. Barcelona, 1983.
- TURULL, Max: *La configuració jurídica del municipi baixmedieval. Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182 i 1430*. Barcelona, 1990.